

دعای عرفه امام حسین(ع): از مناجات عاشقانه با خداوند تا شهود عینی او

در دعای عرفه امام حسین(ع) با وصف خداوند به شهود عینی او می‌رسیم و با این شهود عینی، فرد به ظرفیتی دست می‌یابد که خود می‌تواند مؤثر باشد و نه این که از دیگران تأثیر بگیرد.

در دعای عرفه امام حسین(ع) با وصف خداوند به شهود عینی او می‌رسیم و با این شهود عینی، فرد به ظرفیتی دست می‌یابد که خود می‌تواند مؤثر باشد و نه این که از دیگران تأثیر بگیرد.

حجت‌الاسلام و المسلمین احمد غلامعلی‌پور، عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در باب روز عرفه، اعمال این روز و دعای امام حسین(ع) در روز عرفه پرداخت.

روز عرفه؛ روز شناخت/ وارد شدن ادعیه متعدد برای این روز غلامعلی‌پور با اشاره به تأکیدی که در روایات مختلف بر این روز شده است، گفت: روز عرفه در حقیقت روز شناخت است و ما درباره این روز، روایات متعددی داریم و پیامبر(ص)، امام علی(ع)، امام حسین(ع)، امام سجاد(ع)، امام باقر(ع)، امام صادق(ع)، امام موسی کاظم(ع) و امام رضا(ع) دعاهایی را برای این روز دارند. بنابراین دعای عرفه دعایی است که تقریباً تمام معصومین(ع) ما برای این روز دعایی را دارند. البته برخی دعاها در حد دو سه سطر است و برخی دعاها بیشتر است. وی ادامه داد: دعایی که معمول است و مردم ما می‌خوانند، همان دعای عرفه سیدالشهداء(ع) است. البته ما دعای عرفه‌ای هم در صحیفه سجادیه داریم که مردم به آن کمتر مراجعه می‌کنند. شاید هم واقعاً همین متنی که ما در دعای عرفه امام حسین(ع) می‌بینیم، با آن چینی‌های که دارد، انصافاً زیباتر باشد و بر همین جهت هم تأکید شده است که این دعا را بخوانند و مردم هم الحمدلله به خواندن این دعا وفادارند.

اهمیت شب و روز عرفه

غلامعلی‌پور در ادامه به بیان نکاتی در مورد شب و روز عرفه پرداخت و ضمن بیان این که هم بر روز عرفه و هم بر شب عرفه تأکید شده است، عنوان کرد: برای مثال، پیامبر(ص) در روایتی می‌فرماید که در شب عرفه هر دعای خیری که شود، مستجاب می‌گردد و کسی که در این شب به طاعت خداوند متعال بپردازد، پاداش 170 سال عبادت دارد. این شب، شب مناجات است و در این شب، خداوند توبه توبه‌کننده را می‌پذیرد. این روایت از پیامبر(ص) است. پیامبر(ص) در روایت دیگری می‌فرماید که برترین دعا، دعا در روز عرفه است. یا حتی وصف کرده‌اند و گفته‌اند که پیامبر خدا(ص) را در روز عرفه دیدیم که دستانش را مثل وقتی که فقیر نانی می‌طلبد تا سینه‌اش بالا برد؛ یعنی این حالت افتقار و نیاز را در روز عرفه در پیامبر(ص) می‌دیدند. این وصف‌ها از پیامبر(ص) در این روز و آن تأکیدات نشانگر اهمیت این شب و روز هستند.

تأکید بر خواندن دعا در روز عرفه به صورت اجتماع

این محقق و پژوهشگر دینی با اشاره به این مطلب که برای بسیاری از دعاها خواندن آن‌ها به صورت اجتماع وارد نشده است، گفت: هر چند مردم ما دعای کامل را هم به صورت جمعی می‌خوانند و دعای ندبه را هم جمع می‌شوند و می‌خوانند، اما این چیزی نیست که در روایات آمده باشد که همه با هم یک جا جمع شوید و با هم دعا بخوانید. اما درباره دعای عرفه روایتی از امام علی(ع) در تهذیب‌الاحکام داریم که ایشان می‌فرماید که عرفه فقط در مکه است، اما ایرادی ندارد که مردم در روز عرفه در شهرها اجتماع کنند و به درگاه خدا دعا نمایند. این نکته‌ای که ویژه روز عرفه و دعا در این روز بیان شده است، باز نشان از اهمیت آن دارد و خوب است که انسان بتواند در دعاهایی که در این روز در حرم‌های مطهر، در مساجد، در تکایا، در مدارس و در جاهای دیگر به صورت اجتماع برگزار می‌شود، شرکت کند.

اعمال روز عرفه

وی در ادامه به اعمال روز عرفه پرداخت و با اشاره به این مطلب که اعمال روز عرفه بعد از نماز عصر وارد شده است، گفت: به جز غسل که قبل از ظهر باید انجام شود، بقیه اعمال عرفه مربوط به بعد از نماز عصر است. دیگر عملی که در این روز وارد شده، زیارت امام حسین(ع) است که فضیلت آن بی‌پایان و اجر آن هم بی‌شمار است. بسیار در روایات بر آن تأکید شده است و کسی که بتواند در این روز زیر گنبد امام حسین(ع) باشد ثواب آن را گفته‌اند که از عرفاتیان کمتر نیست. دیگر این که بعد از نماز ظهر و عصر که بهترین اوقات این روز است باید مشغول نماز و دعاهای این روز شود.

غلامعلی‌پور با اشاره به نمازی که برای این روز وارد شده است، گفت: روز عرفه چند گونه نماز دارد، اما بهترین نمازی که تأکید شده است که پیش از دعا باید خوانده شود دو رکعت نماز است که باید در زیر آسمان به جای آورده شود و همین دو رکعت

نماز معمولی هم باشد، اشکالی ندارد و بعد از نماز هم فرد بنشیند و به گناهان خود اقرار کند. همین که انسان بنشیند و دو رکعت نماز بخواند و به گناهان خود اقرار کند، کفایت می‌کند.

وی با بیان این که البته دعاها و اذکاری نیز وارد شده است، اظهار کرد: برای مثال «سبحان الذی فی السماء عرشه» از جمله اذکاری است که خوب است گفته شود. بعد از نماز دو رکعتی نیز یک دعای دو سه سطر وجود دارد که فرد آن را می‌خواند و خوب است که بعد از آن، تسبیحات اربعه یعنی «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر» را صد مرتبه بگوید. البته اگر دعا هم خوانده نشود، خوب است که این ذکر 100 بار گفته شود. همچنین بر استغفار در این روز تأکید شده است و برای مثال گفتن 10 بار «استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القيوم و اتوب الیه»، 10 مرتبه «یا الله»، 10 مرتبه «یا رحمن»، 10 مرتبه «یا رحیم»، 10 مرتبه «یا بدیع السماوات» و بقیه موارد آمده است.

اهمیت شستشوی درونی و پاکسازی وجود و اندیشه و اخلاق از آرایش‌ها و بدی‌ها غلامعلی‌پور با اشاره به تقدم غسل بر سایر اعمال در این روز، این مطلب را نشانی از اهمیت شستشوی درونی و پاکسازی وجود و اندیشه و اخلاق از آرایش‌ها و بدی‌ها دانست و گفت: ما اگر دروغ گفته‌ایم، مستحق عقاب الهی هستیم، اگر غیبت کرده‌ایم، مستحق عذاب الهی هستیم، اگر در حق کسی نامردی کرده‌ایم، مستحق عذاب الهی هستیم و روز عرفه فرصتی است که پاکسازی درونی انجام دهیم و باید بین خودمان و خدای خودمان تنها بنشینیم و فکر کنیم و از هر چه مستحق عذاب الهی هستیم توبه کنیم و این اولین مرحله است.

وی افزود: مرحله دوم این است که یک تصمیم بگیریم برای این که همه کارهایمان را و همه وجودمان را همان گونه‌ای صرف کنیم که خدا می‌خواهد، یعنی در مسیر یک مقصد و مقصود باشیم؛ مقصود خداست و مقصودمان همان چیزهایی است که خداوند برای من ترسیم کرده است. این اهتمام و این توجه خوب است که از همان لحظه غسل و با توجه به آن وجود داشته باشد؛ توجه به این که انسان تمام حالاتش، تمام افکارش، تمام بدنش، همه چیز در همان راهی باشد که خداوند خواسته است.

غلبه حالت مناجات‌گونه در دعای عرفه امام حسین(ع) / مناجات عاشقانه امام(ع)

عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث در ادامه این گفت‌وگو به دعای امام حسین(ع) در این روز پرداخت و گفت: این دعا را در واقع نمی‌شود گفت که دعاست، بلکه بیشتر حالت مناجات را دارد. ما وقتی هست که دعا می‌کنیم و برای خودمان چیزهایی را می‌خواهیم؛ می‌گوئیم که خدایا به ما پول بده، خدایا به ما ماشین بده، به ما مسکن بده. هیچ اشکالی ندارد. به ما گفته‌اند که نمک غذایتان را هم از خدا بخواهید؛ بند کفشتان را هم از خدا بخواهید. این دعاست و کاملاً منفعت آن هم مشخص است، اما برخی دعاها حالت مناجات دارد. شما دوست داری که با معشوق صحبت کنی و طی این صحبت کردن دوست داری هم خودت صحبت کنی و هم سخن از او باشد. بنابراین در این جاها آدم شروع می‌کند به وصف کردن و خوبی‌های او را برشمردن و شروع می‌کند به عاشقانه سخن گفتن و امام حسین(ع) در این دعا دقیقاً همین کار را می‌کند.

مروری بر دعای عرفه امام حسین(ع)

غلامعلی‌پور با بیان این که فقرات اول دعای عرفه امام حسین(ع) وصف خداوند است با اشاره به فرازهایی از توصیفات اباعبدالله(ع)، گفت: امام از اینجا شروع می‌کند که «الحمد لله الذی لیس لقضائه دافع و لا لعطائه مانع» امام خداوند را وصف می‌کند. چه خداوندی؟ خداوندی که همه کار از او بر می‌آید، خداوندی که اگر برای کسی امری را مقدر کند دیگر هیچ کاری از کسی بر نمی‌آید. خداوندی که هیچ صنعتگری نمی‌تواند مانند صنعت او را داشته باشد، خداوندی که آن قدر بخشنده و گشاده‌دست است که هیچ کس نمی‌تواند مانند او گشاده‌دستی کند. خداوندی که همه مخلوقات را بدیع و نو آفرید و هر کدام را که شما نگاه می‌کنید این گونه است. هر بچه‌ای که به دنیا می‌آید در آن یک لطافت و زیبایی است. خداوندی که شنواست. خداوندی که بیناست. خداوندی که لطیف است، یعنی به جزئیات امور آگاه است.

وی ادامه داد: پس از این وصف‌ها امام(ع) با بیان این که «ابتدئتی بنعمتک قبل أن اکون شیء مذکوراً» می‌گوید که خدایا این گونه نیست که من بیایم ... قبل از این که من بیایم تو با نعمت ابتدایی خودت کار مرا انجام دادی. امام در حقیقت در این جا خلقت یک آدم را خیلی زیبا توضیح می‌دهد و لطافت آن این است که این خلقت را این گونه توضیح می‌دهد و می‌گوید که از ابتدا خدا همه نعمت‌ها را در اختیار ما قرار داد و انسان را کامل کرد و امام(ع) خطاب به خداوند می‌گوید وقتی که همه این‌ها را انجام دادی بعد از آن از من طلب کاری کردی؛ وقتی همه نعمت‌ها را برای من تمام کردی، بعد گفتی که بلند شو و مرا عبادت کن.

غلامعلی‌پور افزود: در این بخش از دعا نعمت‌هایی را که خداوند در هر مرحله از آفرینش انسان برای او سرازیر می‌کند بیان می‌شود و این خیلی لطیف است که انسان خودش بنشیند و فکر کند و ببیند که خداوند چه حجمی از نعمت‌ها را برای او فرو ریخته است و بعد او را به یک سری کارها هم وادار کرده است. وقتی که فرد با امام(ع) همراه می‌شود و به اینجا می‌رسد هم‌سخن با امام می‌گوید که «اقول مؤمناً موقناً...» دیگر من هم ایمان دارم هم یقین دارم به جایگاه خداوند. در همین بخش‌های دعاست که اوج وصف خداوند است و حضرت اباعبدالله(ع) که خیلی زیبا خدا را به ما نشان داده است اشک‌هایش جاری می‌شود.

وی با اشاره به این مطلب که امام در قسمت دوم دعا از خدا می‌خواهد که «اللهم اجعلنی اخشاک کأنی اراک؛ خدایا جوری مرا

خشیت ده از خود که گویا تو را رویاروی خویش می‌بینم»، گفت: امام(ع) می‌خواهد همین حالت را به ما هم القا کند و در واقع در قسمت دوم دعا امام حسین(ع) می‌خواهد آن شهود عینی را برای ما ایجاد کند. یعنی اگر شما قسمت اول دعا را خوب خوانده باشید قسمت دوم به آن شهود عینی می‌رسید.

غلامعلی‌پور در توضیح این شهود عینی، با ارائه مثالی در مورد ترس و این که دو نوع ترس، یکی برخاسته از ناآگاهی و یکی برخاسته از علم وجود دارد، گفت: در ترس از خدا، من می‌ترسم چون ترسم برخاسته از یک علم است و چون می‌دانم که او قدرت دارد و همه کارها در دست اوست و می‌دانم که صاحب اختیار است و می‌تواند سرنوشت دنیا و آخرت مرا عوض کند. شما وقتی این عظمت و این قدرت را درک کنید خود به خود ترسی خواهید داشت. این گونه درک کردن خداوند همراه با یک شهود عینی است و فقراتی در دعا این دریافت عرضه می‌شود.

وی با اشاره به ادامه دعا، با بیان این که این بخش به اعتراف‌ها اختصاص دارد، بیان کرد: این اعتراف‌ها هم بسیار زیباست و امام باز از توصیف خداوند شروع می‌کند و 17، 18 مورد را بیان می‌کند؛ انت الذی مننت، انت الذی انعمت، انت الذی احسنت، انت الذی اجملت ... امام ابتدا می‌گوید تویی که چینی، تویی که چنانی و ... و بعد می‌گوید که منم که چنیم، منم که چانم و در این جا یک طرف همه جور امکانات تصویر می‌شود و یک طرف هم فقر محض و سراسر ضعف. این جا هم همان شهود عینی است.

غلامعلی‌پور با اشاره به مرحله بعدی دعا، گفت: امام حسین(ع) در ادامه درخواست‌هایی را مطرح می‌کند و می‌خواهد که خدایا «اسعدنا بطاعتک؛ خدایا کاری کن که من در راه اطاعت تو خوشبخت بشوم» و امام این خوشبختی را هم توضیح می‌دهد و برای ما معرفی می‌کند.

وی افزود: امام همچنین در این بخش‌ها در قالب چیزهایی که از خدا طلب می‌کند، مواردی را به ما یاد می‌دهد و از جمله چیزهایی که امام به ما یاد می‌دهد این است که به جایی برسیم که اگر در جمعی قرار می‌گیریم که آن‌ها مطرود هستند ما خوب باشیم، اگر در جمعی قرار می‌گیریم که از رحمت الهی دور هستند ما بتوانیم در حقیقت کار خودمان را انجام بدهیم؛ یعنی به گونه‌ای در این فقرات و پس از آن شهود عینی امام ما را وارد سطحی می‌کند که در آن سطح انسان یک ظرفیت فوق‌العاده‌ای پیدا کرده است و در این ظرفیت فوق‌العاده دیگر نگران این نیست که اطرافش چه بگذرد و چه نگذرد. دیگر در این‌جا انسان به یک قدرت درونی رسیده است. در همین جاست که دعا با «یا رب یا رب»های مکرر امام و اشک‌های او به پایان می‌رسد.

صحنه ادای این دعا از سوی امام حسین(ع)

غلامعلی‌پور با اشاره به صحنه‌ای که این دعا از طرف اباعبدالله الحسین(ع) خوانده شده است، بیان کرد: اصل این دعا وقتی که امام(ع) آن را در صحرای عرفات خواندند بسیار زیبا وصف کرده‌اند و گفته‌اند که امام(ع) از خیمه بیرون آمدند و در حالی که با عده‌ای از فرزندان و خویشان و شیعیان همراهی می‌شدند با تذلل و خضوع در جانب چپ کوه جبل الرحمة ایستادند و رو به سوی کعبه دست‌ها را برابر صورت گرفته و همانند فقیری که طعام بخواد این دعا را خوانده‌اند که حدود 30 صفحه است. امام همه این دعا را ایستاده خوانده است و همراهان حضرت هم که همه آن جا بوده‌اند وقتی که به یارب یارب پایان دعا رسیده‌اند صدایشان به گریه بلند شده و با آمین آمین گفتن دعا به پایان می‌رسد و بعد هم با غروب آفتاب همگی آماده رفتن به مشعر الحرام می‌شوند.

نکته‌ای در مورد برخی فقرات افزوده شده به پایان دعا

وی با اشاره به فقراتی که در ادامه این دعا بیان شده است، گفت: برخی در مورد این فقرات بحث دارند که آیا این‌ها هم جزء دعا بوده است یا نبوده است. اجمالا از همه عزیزی که این مطالب را می‌خوانند التماس دعا داریم و عزیزان به ویژه سعی کنند که در خود دعا بیشتر تأمل کنند و این چیزهای جانبی را کمتر بخوانند.

غلامعلی‌پور در پایان افزود: خود فقرات دعا اینقدر زیبا هست که انشالله با وصف خداوند به شهود عینی می‌رسیم و با این شهود عینی به یک ظرفیتی می‌رسیم که انشالله بعد از خواندن این دعا دیگر چپ و راست حوادث و این جور چیزها روی ما اثر نخواهد کرد و انسانی که این دعا را بخواند خودش می‌تواند مؤثر باشد و نه این که از دیگران تأثیر بگیرد.